

מתוך הימים זעקה זעקה אימים.
— אכלינה! אכי!

הוא מהר למעבר המחיצה וצעק לה ללכת אחריו. מכל צד רעבו עליו לעלות, אך הוא עוד הוסיף לצעוק עליה. היא הפנתה אליו את פניה החיוורים, אדישה, כחיה חסרת-אונים. בעיניה לא נראה סימן כל שהוא לאהבה, לברכת פרידה או — תשומת-לב. תרגם י. ר-י

ההתחם החפץ לצעוק את שפתיה בחפזה חרישית וקודחת. הזמא ציצוץ הפלומין שלה יהר בלבה. היא הרגישה, שהוא תפס בידה. — כואו!

אף חזרתי הימים שפגשתי את נעשו בלכה. הוא מושך אותה לתוכס: הוא צלביקתה בלתי נאחה במעקה הברזל.

הוא צלביקתה בלתי נאחה במעקה הברזל.

ע ל ה ש י ר ה ה ע ב ר י ת

על השירה העברית

א

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

השירה העברית היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות. היא שירה של חיים ושל מות, של אהבה ושל אכזרה, של חירות ושל עבדות, של אור ושל חושך, של חיים ושל מות.

את האופי העברי, לא שהעברי בן לסבע, ומבטלהו, כי אם ההתנגדות הגזעית למה שבאפוס. התבטאה במימרא זו לפי ההשקפה העברית, כל דבר בעצמותו אומר שירה, אף האילן והניר. כל פרט ופרט אומר שבה והודיה ליוצר העליון—לבורא.

חוש דק ניתן לאלה שהבדילו בין ספרות הקדש, וספרות חיצונית, כי לזו האחרונה חסר האופי העברי, חסר הגוון המיוחד ואם נקדשו ספרים כמשלי וקהלת, שגם בהם האופי העברי המקורי מטושטש וחכמת-יוון בולטת לעין, הרי שנקדשו במקצת מטעמים אישיים—המסורה מיחסתם לשלמה המלך, וזה הכריע. ובכל זאת הוקם גבול אינסטינקטיבי. ספרי ישעיהו, ירמיהו, יחזקאל ועוד, היו קרובים יותר לנשמה העברית המקורית, ועליהם גאותה.

כאמור, ראשית השירה העברית היא תפלה, השתפכות נפש לירית הנובעת ממקור רגשות ריליגיוזיים עמוקים — זה אלי ואניוהו, אלהי אבי וארומנהו" (שירת-הים). זהו הבסיס המצע לפיוט העברי. מי כמכה באלים אדוני" זוהי הפתיחה לשירת הקדש העברית, שהשתלשלותה נפסקת רק עם הופעת תקופת התחיה, תקופת השחרית במחזור שני. בימי-הבינים מפורסם וידוע מאד בשירת הקדש סוג השירה "מי כמכה", שבהם היו המשוררים מספרים את דברי ימי-האומה עד מעשה הים.

שירת "האזינו"—זו שירת המוסר הנובאי, הקובעת סמוכין לדברי-נביאים כישעיה, אף היא אינה אלא הימנון למעשה אלהים, ובטווי-מדקרות לעוזבים את דרכיו, לכפויי-הטובה. הזעם האלהי אינו נותן את אותותיו באומות גויים לבד, כי אם הוא חל גם על האומה הנבחרת אשר שכחה את מחוללה. שירת-האזינו, תורה היא, נבואה, והנבואה היא מעלה עליונה יותר לגבי הליריקה, כי הנבואה אינה השתפכות נפש. היא "שפע שופע" כדברי הרמב"ם.

"שירת-דבורה" מעלה יתירה לה "שירת-הים"—בה מוטיב הנקמה מתפשט על אויבי-אדני. אלהי-ישראל ועם ישראל חד הוא, בה מתבטא הקשר הנפשי העמוק שבין האלהים והאדם, ניצל האדם העברי ניצל גם אלהיו, או בעיקר אלהיו, ואולם אף בה רק מעט מן המעט שבאפוס.—תרועת המלחמה.

מכאן ואילך משתזר הרגש האינדובידואלי לדברי-שירה. ובשירת-דוד אנו מוצאים כבר את היחיד מופיע בשם עצמו, התחומים נעשים יותר אינטימיים, האדם מדבר עם אלהיו בלחש, בהכנעה, בתפלה עמוקה שבלב. "בצר לי אקרא אדוני"—אלהים הוא מחסה ומגן, לא רק לאומה, לצבור, כי אם גם לאדם, ליחיד ולבודד. הרכות האבהית מעטירה חן וקסם לסוג שירה זו בכל השתלשלותה, ודיא האופינית ביותר שבליריקה האינדיבידואלית העברית. ברנקופת-ספרד רומם ביחוד ר' שלמה בן-גבירול שירה זו למדרגה עליונה. מסוג זה הוא כל הספר "תהלים". ליריקה-ריליגיוזית אינדיבידואלית זו היא המהות האיכות של השירה העברית בכלל. היא שהושרה

ביותר הם ה"קנינות" וה"גאולות". לא רק נהי ואנחה השמיעו יוצריה של האומה הנדכאת, כי אם הטיפו גם נחמה רבה ורפאו פצעים.

אחד הקיום המקוריים שבשירת תקופת השחרית—היא האהבה:— שירת האהבה שבתקופת השחרית—בת המציאות הנה, מלאת-חיים, רעננה וערה. האומה הצעירה שרה את ראשית פרי אהבתה מלאת זיו ואור, שירת דודים שהיתה לשיר-השירים, אשר בפי כל האדם עלי-אדמות. אין אנו יודעים מי היו המשוררים היוצרים שירה זו בתקופה זו, מי הם בעליה הרוחניים; מעטים הם האנשים אשר את שמותיהם נדע, ואשר להם מיחסים את יצירת-השירה ושאר-הרוח הפיוטי: דוד ושלמה! וכן ספר תהלים עשרה זקנים כתבוהו, איתן, אסף, משה, בני-קורה וכו'. אולם ברור הוא, שמשוררים פרופיסונלים לא היו.

עדיין לא היתה השירה קנין של יחידים, הבאה להם בגלל כשרון יתרון ועילה מיוחדת. האומה כלה השתתפה ביצירה, הקוצרות בשדה—הן השולמיות, ובחורי-יהודה וישראל—הדודים. ואף במסורה המיחסת את "שיר-השירים" לשלמה המלך, יש לראות צד בקרתי, כי רק בימי-שלמה המלך, בתקופת הפריחה של המדינה העברית, יכולה היתה להוצר יצירה כ"שיר-השירים". ובכן, לאו דוקא שלמה המלך, כי אם בימי-שלמה המלך.

אולם, לא זהו החשוב ביותר, תהי התקופה איזו שתהי, "שיר-השירים"—עדות היא לעצמה, הימים—ימי יצירתה של השירה הזאת היו ימי אורה לישראל.

האירוטיות הפרימיטיבית ביחד עם הפשטות האידיאלית, התמימה—זהו המצע לאהבה העברית. חסרה פה ההסתבכות, השתלשלות המאורעות שלמה וטבעית בבנינה. אין מקרים סנסציוניים, דברים מטילי-אימה. כי כאהבת נערה רכה, מתרפקת על דודה, כן שירת האהבה של האומה העברית בתקופת שחריתה.

"שיר-השירים"—סימן חיים הוא לאומה העברית. לראשית דרכה בעולם.

"מה, יפית ומה נצממת אהבה בתענוגים".—בת-קול הארוט היוני, לכאורה, אך אין דורשים השפעה בסימני-חיים, בסימפטומים כלליים. רק בגולה נטשטשה היהדות ונעשתה עקרת-רגש במובן הארוט, ניטל אור האהבה ממנה, לאותה האהבה הטבעית, והבריאה מכוונים הדברים הללו. מוטיב האהבה לא פסק אמנם מלהיות נושא בשירה העברית אף בשאר התקופות, אך בהנתק האומה מאדמתה, פסקה זו מלינוק ממעינות הארץ, משפע האור ורקמת הטבע שבארץ-ישראל. וידוע יפה מה שעשו לה הפרשנים והדרשנים למיניהם האהבה העברית שב"שיר-השירים" ארץ-ישראלית היא, לא מזרחית אכזוטית, כי אם פשוטה צנועה וטבעית.

שירת האהבה—היא פסגת הרוממות של השירה בתקופת השחרית. שירת התנ"ך היא העצמאות הפיוטית העברית, יצירה זו מקורית היא. קנין האומה העברית לבד. יש דורשי-סמוכין, ומחטטי השפעות המוצאים אף בתנ"ך, אלמנטים שונים של תרבות זרה, כגון חתית, בבליית ועוד, אך אין לעמול הרבה בכדי לסתור דעה זו. מה שנכון הוא כי כל האומות המזרחיות הקדומות באותה התקופה שאבו ממקור אחד—מעצמם. ומה שהעלתה האומה העברית עולה במדרגה אף לעין שופט אובייקטיבי.

תקופת-התלמוד—תקופת חלל היא לשירה העברית. הרגש התבטא באגדה, יצר קניני-רוח אחרים, ואף קניני-פיוט בוודים, אך מעין השירה העברית דלל.

בבית-אלהים, היא הקובעת את מהות הדת היהודית. היא אינה לואי לפולחן הכהנים במקדש, ערכה רב יותר ועמוק יותר מערך הקרבנות. ה"מזמורים"—"שירי-הללויה"—"שירי-המעלות"—זהו המקורי שבפולחן העברי. קרבנות הובאו גם ע"י עובדי-האלילים, ובכלל הקרבנות הם נטע זר ליהדות, וכבר הרגישו בזאת אישי-המוסר הנבואי. תפלה במקום עבודה ופולחן—זוהי קריאת היהדות המקורית, העצמית, המוסרית.

הלויים, משוררי-הפולחן הדתי, קרובים יותר לרוח האומה, לפרצופה הנפשי. מנקודה סוציאלית היה מעמד-הלויים יותר חיובי ממעמד-הכהנים; מעמד זה היה בכלל המלאכותי ביותר ביהדות. הנבואה התנגדה תמיד לכהונה.

"בָּרַב שְׁרָעֵפִי בְּקָרְבִי תְּחַוֶּמֶיךָ יִשְׁעֶשְׂעוּ נַפְשִׁי" זהו תמצית הליריקה שבספר תהלים. היא שופעת כמעין המתגבר; האדם חש את אלהיו בקרב, והוא עורך תפלה אליו בכל שעה וזמן. כל הישות שבבריאה מוצאת את בטויה אף היא על מצע-רליגיוזי ליירי זה. פרק ק"ד שבתהלים, אינו מספר את תפארת הטבע והדרו, אך לשם ספור סתם, כי אם הוא מקשר זאת עם נפשו ואלהיו:—"בָּרַךְ כִּי נִפְשִׁי אֶת-אֱלֹהֵי אֲדֹנָי, אֲדֹנָי גְּדֹלֹת מְאֹד".

זהו הפנתאיסמוס העברי המקורי, אין מוראות באלהים, אינו פסל ודמות, הוא האדם, הוא הנפש, ומשום כך הליריקה הרליגיוזית העברית היא אוניברסלית יותר, היא משותפת לכל העמים. כי היא "תַּפְלָה לְעֵנִי כִּי-יִצְטוֹף וְלִפְנֵי אֲדֹנָי יִשְׁפָךְ שִׁיחוֹ" תפלה לעני—לכל עני שבעולם, לכל אדם אשר רגש השירה מפעם בלבבו ונפשו.

שירה שכוו כל מהותה בסגנון, ולא בצורה ותבנית. המעין נובע ומימיו הולמים כפטיש, ומשום כך לא יסבול כל גבול וגדר אדרבא, מטבעו הוא שואף לפרוך-הגבולות, לטשטוש הגדרים. לכן צחצוחי-המשקל אינם סגולות השירה העברית, כי לא יתואר ספר תהלים, בַּיָּמִים או הַקְּסֻמְטֵרִים, ומגלת רות, ושיר-השירים, אי אפשר לְכַוֵּץם בכבלי-נגינה ורתמוס חיצוני. כי הרגש הלירי משתפך כנחל בלב שופע רגשות אהבה, ואהבה מצטמצמת לאו שמה אהבה. ה"אנקריאון" היוני יסודו וראשו—החרונות. שירה שעל סף השפתים, אך לא בתהומות-הנפש, וכבטויו הנהדר של ר' יהודה הלוי—לא פרי כי אם פרחים. הקלסיות העברית היא בממשות, באיכות הכמותית. הקלסיות היונית היא בהדר החיצוני, בשעשועים ובמשחק, מושג ה"שכינה" יהודית הוא. ההשראה לפי ההשקפה העברית קשורה במושג של קביעות, התמדה, הסתלקות השכינה, אינה דבר שכיח. מכל מקום זהו פרוצס שבא בעקב סבות ומקרים שונים ומשונים, ונחשב לבלתי-נורמלי. ולעומת זה ההשראה לפי ההשקפה היונית היא דבר שבמקרה כברק חולף; אדם קם פתאום והוא מושרה, ויכול מצב זה להמשך ולהפסק—אחת היא.

ואולם אין הרליגיוזיות הלירית הקו היחיד המציין את תקופת השחרית שבתולדות השירה בישראל. השירה העברית עוד מראשיתה מסתעפת לכמה סוגים, אך נצדק באמרנו שהליריקה היא. הקו האופיני הכולל של כל התקופות בתולדות השירה בישראל, ובמוטיב הרליגיוזי גופא אנו מונים כמה צדדים. אם ההודיה והשבח למעשה-אלהים היתה יסוד לשירת-הקדש הקדומה בישראל, בהיותו חי בארצו חיי-עצמאות מדינית ורוחנית, הנה שירת-הקדש שבגלות נהפכת לקינה, ליללת-כאב ומשא יגון; ובימי הביניים אנו מוצאים אפילו הדי-התראה והתלוננות כלפי שמים; מגמתיות מתגלה בהרבה פיוטים. שירת-הקדש מסתעפת להרבה סוגים, ומהם הפופולריים